

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 10

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

OLIY TA'LIMDA MOLIYA-IQTISOD YO'NALISHI TALABALARINING KASBIY KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA CLIL TEXNOLOGIYASINING AHAMIYATI

Atayeva Nilufar Saliyevna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti, dotsent.

e-mail: atayeva@mail.ru ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1034-855>

Annotatsiya.

Ta'lim jarayonini tashkil etish va o'tkazishdagi asosiy vazifa — bu oldindan rejalashtirilgan natijaga olib boradigan harakatlarning majburiy va izchil elementlarini ishlab chiqishdan iborat. Kredit ta'lim tizimiga o'tishda barcha olimlar ham kredit ta'lim paradigmasini qabul qilmaganlar, ya'ni bunda talaba mustaqil ravishda bilim olishi, o'qituvchi esa ta'lim jarayonini boshqarishi va rag'batlantirishi kerak bo'ladi. Zamonaviy pedagogikada muvaffaqiyatli natijalarga erishish uchun o'quv materialini o'zlashtirishning individual xususiyatlari va o'rganishning individual sur'atlarini hisobga olgan holda qat'iy belgilangan vaqt chegarasi bo'lmasligi kerak, degan xulosaga kelingan.

Kalit so'zlar: kredit, tizim, kasbiy, kompetensiya, takomillashtirish, konsepsiya, ta'lim, ko'nikma, modul, texnologiya.

ЗНАЧЕНИЕ ТЕХНОЛОГИИ CLIL В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

Атаева Нилуфар Салиевна

Узбекский государственный университет мировых языков, доцент.

Аннотация.

Основная задача организации и проведения образовательного процесса заключается в разработке обязательных и последовательных элементов действий, направленных на достижение заранее запланированного результата. При переходе к кредитной системе обучения не все учёные приняли парадигму кредитного образования, согласно которой студент должен самостоятельно приобретать знания, а преподаватель — организовывать управление образовательным процессом и стимулировать учебную деятельность. Современная педагогика пришла к выводу, что для достижения успешных результатов не следует устанавливать жёсткие временные ограничения, поскольку необходимо учитывать индивидуальные особенности усвоения учебного материала и индивидуальный темп обучения.

Ключевые слова: кредит, система, профессиональный, компетенция, совершенствование, концепция, образование, навык, модуль, технология.

THE ROLE OF CLIL TECHNOLOGY IN ENHANCING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FINANCE AND ECONOMICS STUDENTS IN HIGHER EDUCATION

Atayeva Nilufar Saliyevna

Uzbekistan State World Languages University, Associate Professor.

Abstract.

The primary task in organizing and conducting the educational process is to develop the essential and sequential elements of activities aimed at achieving predetermined outcomes. During the transition to the credit-based education system, not all scholars accepted the paradigm of credit-based learning, according to which students are expected to acquire knowledge independently, while teachers are responsible for organizing, managing, and stimulating the learning process. Modern pedagogy has concluded that, to achieve successful outcomes, rigid time limits should not be imposed, as individual differences in the assimilation of learning materials and individual learning paces must be taken into account.

Keywords: credit, system, professional, competence, improvement, concept, education, skill, module, technology.

Kirish. XX asrning 70-yillarida jamiyat o'z taraqqiyotining yangi bosqichiga qadam qo'ydi va buning natijasida ta'lim sohasida yangi vazifalarni shakllantirish, «kelajak odami» modelini yaratish hamda ta'lim sifatini oshirish zarurati paydo bo'ldi. Ta'lim jarayonini tashkil etish va o'tkazishdagi asosiy vazifa oldindan rejalashtirilgan natijaga olib boradigan harakatlarning zaruriy va izchil elementlarini ishlab chiqishdan iborat. Bu boradagi ishlar o'rganilgandan so'ng, 1972-yilda Tokioda YUNESKO modulli ta'lim tizimini uzluksiz ta'lim uchun eng mos keladigan yondashuvlardan biri sifatida tavsiya qildi. Kredit ta'lim nazariyasi pedosentrizmga qarama-qarshi nazariya hisoblanadi. Kredit ta'limni o'rganishda

aniq dasturiy yondashuvga asoslangan bilimlar, ayniqsa, individual ehtiyojlarga moslashuvchanlik muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq u ta'lim oluvchilarning alohida bilim va ko'nikmalarni egallashini inkor etsa-da, ilmiy tushunchalar, qonunlar va hodisalar tizimi haqida chuqur bilim beradi. Modulli ta'limning maqsadli jihati o'quv jarayonini rejalashtirish va tashkil etish, yangi metodlarni ishlab chiqish hamda, eng muhimi, o'quvchilarning yuqori faolligi va ongliligini ta'minlaydigan ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat.

Hozirgi bosqichda ta'limda muvaffaqiyatli natijalarga erishish uchun talabalarning bilim olish jarayonini boshqarish zarur. Shu bois an'anaviy ta'limdan kredit ta'limga o'tish zarurati paydo bo'ldi. Kredit ta'limga o'tishda barcha olimlar ham kredit ta'lim paradigmasini qabul qilmadilar. Mazkur paradigmaga ko'ra, talaba mustaqil ravishda bilim olishi, o'qituvchi esa o'quv jarayonini boshqarishi va talabani rag'batlantirishi kerak. Kredit ta'lim an'anaviy ta'limga muqobil model sifatida paydo bo'ldi. An'anaviy pedagogika avtoritar xususiyatga ega bo'lgan va shunday bo'lib qolmoqda, uning maqsadi esa, asosan, bir tomonlama ta'lim berishdan iborat. Bu ta'lim mazmunini taqdim etish usullari, vositalari va shakllari, uni o'zlashtirish hamda materialni o'rganish sur'ati o'rtasidagi nomuvofiqlikni yuzaga keltiradi. An'anaviy ta'lim ma'lum miqdordagi bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish vazifasiga bo'ysunadi hamda reproduktiv tipdagi o'quv faoliyatiga asoslanadi. Modulli ta'limning asosiy vazifalaridan biri rivojlantiruvchi ta'limni amalga oshirish bo'lib, uning maqsadi o'quvchilarning ta'lim faoliyati subyekti sifatida rivojlanishini ta'minlash va quyidagi vazifalarni muvaffaqiyatli hal etishdan iborat:

- O'quv materialini mazmunini tabaqalashtirish;
- Ta'lim faoliyatini individuallashtirish;
- O'quvchilarning mustaqilligini, o'z oldiga maqsad qo'yish qobiliyatini va natija uchun mas'uliyat hissini rivojlantirishni rag'batlantirish;
- Talabalar bilimni reyting asosida nazorat qilish va baholashning samarali tizimini yaratish;
- Kredit doirasida individual sur'atda o'rganish uchun sharoit yaratish.

So'nggi yillarda modulli ta'lim texnologiyasi jadal rivojlanib bormoqda. Ushbu texnologiya o'quvchining o'quv ma'lumotlarini ongli ravishda idrok etishga tayyorligini shakllantirishga yordam beradi, uning aqliy faoliyatini faollashtiradi va rivojlantiradi.

Ijodiy qobiliyatlari. Bundan tashqari, kredit texnologiyasi ta'lim paradigmasini o'qitishga yo'naltirilgan yondashuvdan bilishga yo'naltirilgan yondashuvga o'zgartirish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR TAHLIL

Zamonaviy pedagogika muvaffaqiyatli natijalarga erishish uchun o'quv materialini o'zlashtirishning individual xususiyatlari va o'rganishning individual sur'atini hisobga olgan holda qat'iy belgilangan vaqt chegaralari bo'lmasligi kerak, degan xulosaga kelgan. Aynan o'quv jarayonining ushbu bosqichida kredit ta'limining metodologik asoslari bilim, ko'nikma va malakalarni sof shaklda shakllantirishdan voz kechishni hamda asosiy e'tiborni o'quvchining mustaqil bilim olish qobiliyatini rivojlantirishga qaratishni ilgari suradi. Falsafaning muhim ahamiyatga ega bo'lgan maxsus funksiyalarini ajratib ko'rsatish uchun kredit asosida o'qitish metodologiyasining paydo bo'lishi va rivojlanishining falsafiy asoslariga murojaat etish kerak:

- Gnoseologik (yunoncha «gnosis» — bilish) — bilishning manbalari, shakllari va usullarini o'rganish;
- Uslubiy (yunoncha «methodos» — yo'l) — bilish yo'llarini o'rganish;
- Gumanistik (lotincha «humanus» — insoniy) — inson haqidagi ta'limot bo'lib, ko'pincha antropologiya bilan bog'liq holda talqin etiladi.

Faylasuf V. A. Kanke falsafaning maqsadini «insonni yuksaltirishdan, uni takomillashtirish uchun umuminsoniy shart-sharoitlarni ta'minlashdan iborat», deb belgilagan. O'qitishga modulli yondashuvni yaratish uchun quyidagi falsafiy asoslar zarur deb ko'rsatiladi:

- Ekzistensializm «inson o'z erkinligini amalga oshirib, o'zini o'zi yaratadi» (J. P. Sartr, A. Kamyu, M. Xaydegger) degan g'oyani ilgari suradi. Inson o'z tanlovining oqibatlariga duch kelishidan oldin muayyan qaror qabul qilishga majbur ekanligi ta'kidlanadi;
- Pozitivizm R. Avenarius konsepsiyasiga ko'ra, subyekt bilan muvofiqlashtirilgan holda mavjud bo'lgan hodisalarni o'rganishga qaratilgan bo'lib, subyekt o'zini va shu orqali o'z muhitini anglaydi;
- Texnokratiya falsafasi (neopozitivizm) o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish maqsadida ta'limning har bir bosqichida aniq maqsadlarni ajratib ko'rsatadi.

Olimlar modulli o'qitishning falsafiy asoslarini ancha chuqur va har tomonlama aniqlaganlar. Modulli ta'limning paydo bo'lishiga turtki bo'lgan pedagogik oqimlarni ko'rib chiqish uchun esa P. Yutsevichene tomonidan berilgan oqimlar tasnifidan foydalanish kerak:

- XX asrning 70-yillariga qadar mavjud bo'lgan «o'qituvchi — faol shaxs» degan qoida o'rniga «o'qituvchi ma'lum bir o'quv guruhi a'zosi bo'lib, bunda hamma o'quv jarayonining teng huquqli ishtirokchisidir» degan aniq qoida ilgari suriladi. O'quv jarayonining barcha jabhalarida o'qituvchining faol ishtirok etishini ijtimoiy tendensiyalar qatoriga kiritish ma'qul ko'riladi. Aynan shu tendensiyalar modulli texnologiyada subyekt-subyekt munosabatlarini yuzaga keltirdi.

- Biologik oqim bixeviorizmning asosi bo'lib, matematik ta'lim nazariyasi va dasturlashtirilgan ta'limni o'z ichiga olgan texnokratik pedagogikaga taalluqlidir.

Amerikalik psixolog E. Torndayk D. Uotsonning xulq-atvor nazariyasidan foydalanib, «vaziyat va javob o'rtasidagi bog'liqlikni o'rnatish jarayoni qoniqish holati bilan birga kechganda yoki uning o'rnini egallaganda, bog'lanishning mustahkamligi ortadi; bu aloqa norozilik holati bilan birga kechganda yoki uning o'rnini egallaganda esa uning kuchi

kamayadi», deb hisoblaydi va har bir psixologik bog'liqlikda individual nerv tizimining o'ziga xos holati izi mavjudligini alohida ta'kidlaydi.

O'z navbatida, B. F. Skinner ushbu fikrlardan dasturlashtirilgan ta'lim nazariyasini yaratish uchun foydalangan. Ushbu nazariya alohida tushuntirishlar orqali kerakli natijaga bosqichma-bosqich yaqinlashishga yordam bergan. Bu jarayon sodda bo'lishi va qiyinchiliklarni xatolarsiz yengish imkonini yaratishi ko'zda tutilgan. O'qituvchi talabani rag'batlantirishi zarur, bu esa shakllangan aloqalarni mustahkamlashga va natijani aniqlashga yordam beradi. Mazkur yondashuv bilish faoliyatini boshqarish muammosini hal qilishga ko'maklashadi va talabalarning ko'nikmalarini shakllantirish uchun zarur deb hisoblanadi.

A. F. Talizina va bir guruh tadqiqotchilar tomonidan tarmoqlangan dasturlash nazariyasi ishlab chiqildi. Bu esa o'quv jarayonini individuallashtirib, o'quvchilarga kengroq harakat erkinligini berdi. Chiziqli va tarmoqlangan dasturlashning kombinatsiyasiga asoslanib, ingliz psixologlari ushbu yondashuvlarning kamchiliklarini bartaraf etish uchun Sheffild dasturini yaratdilar. P. Ya. Galperin aqliy harakatlarning bosqichma-bosqich shakllanishi nazariyasini ishlab chiqdi. Ushbu nazariya talabani oldindan belgilangan natijalarga erishishga yordam berish uchun mo'ljallangan. Bunda o'quv muvaffaqiyati quyidagilar bilan belgilanadi:

- Ta'lim oluvchining harakatlarini motivatsiyalash;
- Yangi harakatning to'g'ri bajarilishini ta'minlash;
- Harakatlarning aqliy harakatlarga aylanishi va oldindan rejalashtirilgan shaklda amalga oshirilishi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Modulli ta'limning metodologik asoslarini o'rganib chiqib, P. Yutsevichene shunday xulosaga keladi: modulli ta'lim tizimida o'quvchilar ham, o'qituvchilar ham jarayonning faol ishtirokchilari hisoblanadi, biroq boshqaruv ierarxiyasida «eng yuqori bo'g'in <...> o'qituvchi bo'lishi kerak, keyingi bo'g'inlar esa o'quvchilarning o'zini o'zi boshqarishga asoslangan harakatlari, o'rganish jarayoni va boshqariladigan vositalardan iborat bo'lishi kerak».

XX asrning oxirida P. Yutsevichene modulli ta'limning nazariy asoslarini «Modulli ta'lim nazariyasi va amaliyoti» monografiyasida eng to'liq shaklda ishlab chiqdi. Hozirgi vaqtda ko'plab mahalliy olimlar o'rta va oliy ta'lim muassasalarida modulli ta'limdan amaliy foydalanish muammosi ustida ishlamoqdalar. XX asr oxiri va XXI asr boshlarida «ta'lim moduli» tushunchasidan uning mazmuni, tarkibiy tuzilishi va xususiyatlarini ko'rib chiqish hamda rivojlantirish nuqtai nazaridan faol foydalanila boshlandi. Rus tilidagi «modul» so'zi ko'p qirrali bo'lib, ayrim manbalarda u «o'lchov» deb tarjima qilingan. Pedagogika ushbu atamani o'zining konseptual tizimiga kiritib, uning semantik ma'nosi variantlaridan biriga alohida e'tibor qaratadi va uni «yagona, mustaqil ravishda ishlab chiqilgan, faqat o'ziga xos funksiyani bajaradigan tugun» deb hisoblaydi.

Modulli ta'limning kelib chiqishi XX asrning 70-yillari boshlariga to'g'ri keladi. Modulli ta'lim asoschilaridan biri J. Rassel modulni «o'quv materiali va o'quvchilar uchun belgilangan harakatlarning konseptual birligini o'z ichiga olgan ta'lim majmuasi» deb ta'riflagan. B. Goldshmid va M. Goldshmidlarning fikricha, «modul — o'quvchiga aniq belgilangan maqsadlarga erishishga yordam berish uchun mo'ljallangan, oldindan rejalashtirilgan ta'lim faoliyati turlaridan iborat avtonom, mustaqil birlikdir».

XULOSA

G. Ouens modul haqida «o'qituvchi, o'quvchilar, o'quv materiali hamda o'quvchi va o'qituvchiga individual yondashuvni amalga oshirishga, ularning o'zaro ta'sirini ta'minlashga yordam beruvchi vositalarni o'z ichiga olgan yaxlit o'quv majmuasi» degan fikrni ilgari suradi. O'qituvchi talabani rag'batlantirishi zarur, bu esa shakllangan aloqalarni mustahkamlashga va natijani aniqlashga yordam beradi. Mazkur yondashuv bilish faoliyatini boshqarish muammosini hal qilishga ko'maklashadi va talabalarning ko'nikmalarini shakllantirish uchun zarur deb hisoblanadi. Bu ta'lim mazmunini taqdim etish usullari, vositalari va shakllari, uni o'zlashtirish hamda materialni o'rganish sur'ati o'rtasidagi nomuvofiqlikni yuzaga keltiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Tuychiyeva O. S. Oliy ta'limda chet tili o'qitish metodikasi. Chet til o'qitish metodikasining umumdidaktik prinsiplari // Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – Maxsus son: Integration of Science and Education. – B. 186–188. – URL: <https://www.scienceboxuz.uz/index.php/ajed/article/view/2409>.
2. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. – Москва: Русский язык, 1989. – 276 с. – ISBN: 5-200-00717-8. – URL: <https://search.rsl.ru/ru/record/01001474240>.
3. Гурвич П. Б. О четырех общеметодических принципах обучения иностранным языкам // Иностранные языки в школе. – 2003. – № 6. – С. 32–37. – Bevosita URL manzili tasdiqlanmadi.
4. Larsen-Freeman D. Techniques and Principles in Language Teaching. – 2nd ed. – Oxford: Oxford University Press, 2000. – P. 55. – ISBN: 978-0-19-435574-2. – URL: <https://search.worldcat.org/title/44534103>.
5. Bobojonova U. B., Hasanova N. B. Ona tilini o'qitishning umumdidaktik va o'ziga xos prinsiplari // Scientific Progress. – 2021. – Vol. 2, № 8. – B. 772–782. – Maqolaning bevosita elektron havolasi tasdiqlanmadi.
6. To'xliyev B., Shamsiyeva M., Ziyodova T. O'zbek tili o'qitish metodikasi: o'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. – 192 b. – URL: <https://jdpu.uz/wp-content/uploads/2021/04/Ozbek-tili-oqitish-metodikasi.%D0%A2%D1%83%D1%85%D0%BB%D0%B8%D0%B5%D0%B2-%D0%91.pdf>.
7. Дистервер А. Избранные педагогические сочинения / сост. В. А. Ротенберг. – Москва: Учпедгиз, 1956. – 374 с. – С. 175. – URL: <https://bigenc.ru/b/izbrannye-pedagogicheskie-s-976bea>.
8. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: в 2 т. / под ред. А. И. Пискунова и др. – Москва: Педагогика, 1982. – Т. 1. – 656 с. – С. 267. – URL: <https://search.rsl.ru/ru/record/01008873400>.